

VERKIEZINGEN 2012

Gebruik volmacht bij stemmen

Peter van de Vijver
Mervin van Veen
30410
November 2012

Introductie

Het ministerie van BZK heeft opdracht gegeven onderzoek te doen naar de achtergronden van het stemmen bij volmacht bij de Tweede Kamerverkiezingen van 12 september 2012. Reden hiervoor is dat er relatief weinig bekend is over het stemmen bij volmacht, zowel wat betreft de absolute cijfers als de redenen. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2010 plaatste de waarnemersmissie van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) kanttekeningen bij het stemmen per volmacht omdat de Nederlandse regelgeving afwijkt van de internationaal gangbare praktijken.

In deze rapportage wordt verslag gedaan van de resultaten van het onderzoek. Daarbij wordt ondermeer inzicht gegeven in de achtergrondkenmerken van personen die een volmacht geven, de redenen waarom volmachten worden gegeven en hoe de personen die gemachtigd worden kunnen worden gekarakteriseerd. Ook wordt een aantal hypothetische beleidsscenario's behandeld, waarin wordt bekeken welke effecten een wijziging in het huidige volmachtensysteem mogelijk heeft op het voorgenomen stemgedrag van burgers. Daarnaast heeft het ministerie van BZK gemeenten verzocht, na de verkiezingen het aantal volmachtstemmen per gemeente door te geven. Ook daarvan wordt in dit rapport verslag gedaan.

Het rapport is al volgt opgebouwd: eerst wordt een korte onderzoekverantwoording gegeven. De resultaten worden in twee delen besproken: eerste volgt een deel over de volmachtgevers, in het tweede deel komen de gevolmachtigden aan bod. Het rapport wordt afgesloten met een analyse van de registratiedata van de gemeenten zelf, waarbij het werkelijke aantal gegeven volmachten wordt gerelateerd aan het aantal kiesgerechtigden, de verkiezingsopkomst en een aantal kenmerken van de gemeenten, zoals stedelijkheid.

Onderzoeksverantwoording (1/3)

Steekproef en respons

Het onderzoek is online uitgevoerd, gebruikmakend van het Intomart GfK online panel. Uit het panel is een Nederlands representatieve steekproef getrokken van 3872 personen. Er is gestratificeerd op de kenmerken sekse, leeftijd, opleidingsniveau, regio, stedelijkheidsgraad van de woongemeente en etniciteit. Omdat het aandeel ouderen (65 plus) dat met enige regelmaat online is naar verhouding nog altijd achterblijft bij de rest van de Nederlandse bevolking, is een steekproef van 944 ouderen telefonisch benaderd voor deelname aan het onderzoek. Daarbij is gebruik gemaakt van het Intomart GfK telefonisch respondentenpanel, waarbij expliciet ouderen zijn benaderd die *niet* online zijn.

Er zijn uiteindelijk 3008 stemmers via internet bereikt, waarvan 557 allochtonen (228 Turks/Marokkaans/Surinaams/Antilliaans; 329 in overige groepen). Van de 944 telefonisch benaderde ouderen, zijn uiteindelijk 401 “stemmers” bereikt. In totaal (online+telefonische) zijn 3409 stemmers bereikt.

Onderzoeksverantwoording (2/3)

Onder de bereikte stemmers tijdens de Tweede Kamer verkiezingen op 12 september 2012 zijn de volgende aantallen 'volmachtgevers' en 'volmachtenemers' aangetroffen:

- 160 volmachtgevers
- 414 volmachtenemers (353 x één volmacht, 61 x twee volmachten)

De groepen volmachtgevers en volmachtenemers kennen de volgende opbouw naar de achtergrondkenmerken sekse, leeftijd, opleidingsniveau en etnische achtergrond:

		Volmachtgevers		Volmachtenemers	
		Percentage	Aantal	Percentage	Aantal
Totaal		100%	160	100%	414
Sekse	Man	44%	71	56%	230
	Vrouw	56%	89	44%	184
Leeftijd	18-34 jaar	21%	33	17%	72
	35-49 jaar	22%	35	28%	116
	50-64 jaar	32%	51	26%	109
	65-74 jaar	16%	25	18%	76
	75 jaar en ouder	10%	16	10%	41
Hoogst gevolgde opleiding	Laag	38%	60	29%	121
	Midden	35%	56	40%	166
	Hoog	28%	44	31%	127
Etnische afkomst*)	Autochtoon (NL)	85%	122	78%	295
	Allochtoon (W en NW)	15%	22	22%	82

*) "onbekend" is buiten de percenteerbasis gehouden

De onderzoeksresultaten zijn waar nodig op bovenstaande kenmerken gewogen, zodat de in de rapportage getoonde cijfers representatief zijn voor de volmachtgevers en volmachtenemers in de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder als geheel. De populatieverhoudingen waarop is gewogen zijn gebaseerd op de MOA/CBS Gouden Standaard.

Onderzoeksverantwoording (3/3)

We vinden in het onderzoek beduidend meer volmachtenemers dan volmachtgevers, terwijl er in werkelijkheid meer volmachtgevers dan volmachtenemers zijn. Hieruit blijkt dat volmachtgevers moeilijker te bereiken zijn voor het onderzoek, wat mogelijk voor een deel verklaard kan worden door een kleinere trefkans vanwege bijvoorbeeld vakantie. Omdat volmachtgevers lastiger te bereiken zijn voor het onderzoek, kan op basis van het onderzoek niet goed worden ingeschat hoe vaak per volmacht wordt gestemd. Daarvoor maken wij gebruik van gemeentelijke registratiegegevens. Het primaire doel van het steekproefonderzoek is het geven van de gewenste verdieping in de achtergronden van het stemmen bij volmacht, niet het inschatten hoe vaak bij volmacht gestemd wordt.

Het aandeel volmachtenemers uit het onderzoek ($414/3409 \cdot 100 = 12\%$) ligt overigens in dezelfde orde van grootte als de gemiddeld 10% uitgebrachte stemmen per volmacht (als percentage van de opkomst) die we zien in de registratiegegevens van de gemeenten.

Gebruik gegevens gemeenten

Voor het berekenen hoe vaak stemmen bij volmacht plaatsvindt, zijn gegevens van gemeenten beschikbaar; 370 van de 415 gemeenten hebben het aantal uitgebrachte volmachten geregistreerd en gerapporteerd aan het ministerie. Dat is ruim voldoende om een goed beeld te geven. Aan het einde van dit rapport gaan wij nader op deze volmachtregistratie in.

Leeswijzer

- De cijfers voor de totalen (alle volmachtgevers- en nemers) worden grafisch in het rapport weergegeven.
- Op dezelfde pagina of de pagina erna worden de resultaten tekstueel kort toegelicht.
- De onderzoeksresultaten zijn ook uitgesplitst naar diverse doelgroepen. Daarbij gaat het om sekse, leeftijd, opleidingsniveau, woonregio en etnische afkomst.
- De uitsplitsingen per doelgroep worden omwille van de overzichtelijkheid niet in de figuren weergegeven; alleen wanneer sprake is van relevante, statistisch significante verschillen tussen doelgroepen wordt dit beknopt in de tekst vermeld.
- Er is sprake van een statistisch significant verschil wanneer met een zekerheid van 95% kan worden gezegd dat het verschil dat we in de steekproefgegevens zien, ook bestaat in de populatie waaruit de steekproef is getrokken.
- In de eerste twee delen van het rapport worden leeftijdsgroepen gehanteerd van 18-34 jaar, 35-49 jaar, 50-64 jaar, 65-74 jaar en 75 jaar en ouder.
- In het deel met de gemeentelijke registratiegegevens wordt een andere leeftijdsindeling gebruikt: 18-19 jaar, 20-24 jaar, 25-34 jaar, 35-49 jaar, 50-64 jaar, 65-74 jaar, 75 jaar en ouder.

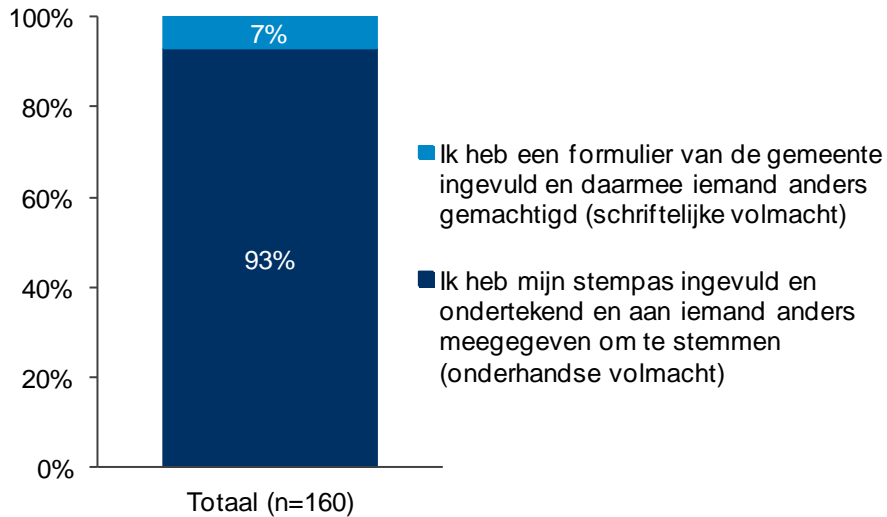
ENQUÊTE: VOLMAGTGEVERS

Hoe worden volmachten gegeven en waarom?

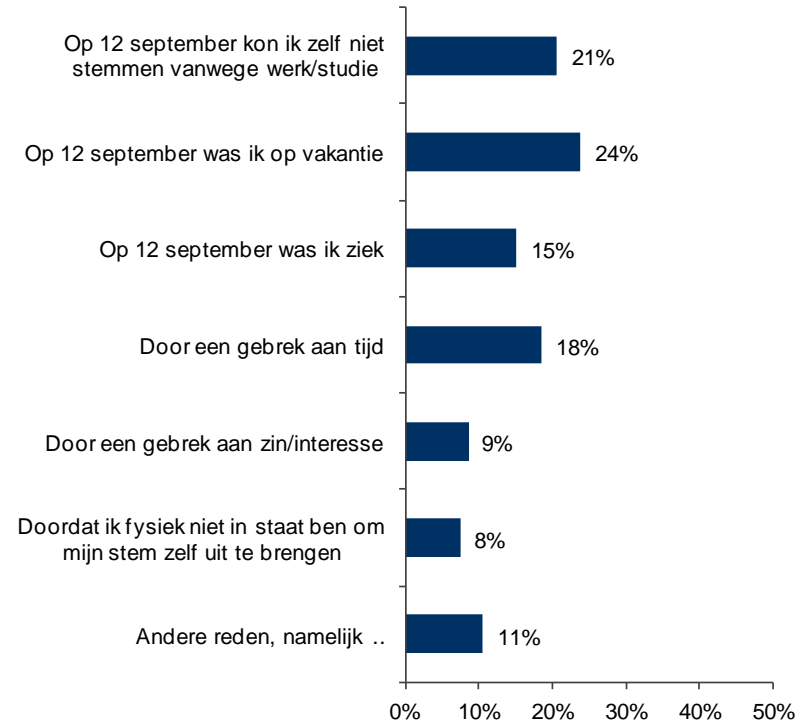
A1: Op welke manier heeft u de ander gemachtigd?

A2: Waarom heeft u niet zelf gestemd?

Wijze van machtigen

Redenen om niet zelf te stemmen

Hoe worden volmachten gegeven en waarom?

Veruit de meeste volmachten (93%) betreffen een zogenaamde onderhandse volmacht, waarbij de kiezer op de achterzijde van de stempas de naam van de gemachtigde registreert en waarbij zowel de kiezer als gemachtigde moeten tekenen.

Volmachtgevers zijn op de verkiezingsdag zelf veelal verhinderd vanwege omstandigheden als vakantie (24%), werk/studie (21%) een 'algeheel gebrek aan tijd' (18%) en ziekte (15%). Ongeveer acht procent geeft aan niet zelf te zijn gaan stemmen vanwege een fysieke beperking.

Als we naar afzonderlijke doelgroepen kijken (niet getoond in de figuur op de vorige pagina), dan zien we dat:

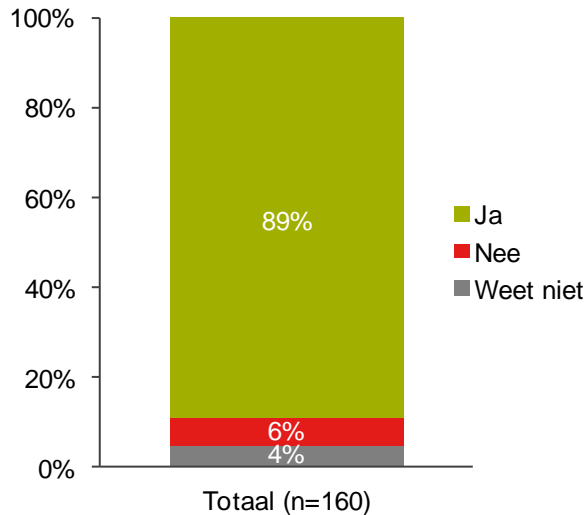
- Personen tussen de 50 en 74 jaar relatief vaak 'vakantie' (39%) als reden opgeven om niet zelf te stemmen (24% gemiddeld)
- 75 plussers (37%) vaker dan gemiddeld (8%) fysieke gebreken als argument geven.
- Hoogopgeleiden (33%) vaker dan gemiddeld (21%) aangeven het te druk te hebben met werk of studie om zelf te gaan stemmen
- Mannen (29%) geven vaker aan dan vrouwen (14%) verhinderd te zijn wegens werk/studie
- Vrouwen (22%) geven vaker aan dan mannen (6%) niet zelf gestemd te hebben wegens ziekte

Het belang van (zelf) stemmen.

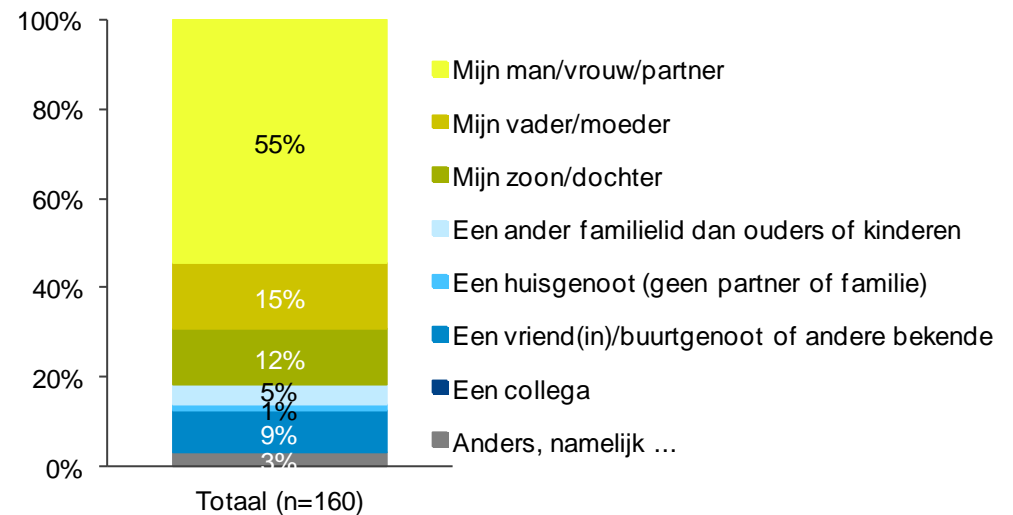
A3: Als u in de gelegenheid was geweest, had u dan zelf gestemd?

A4: Wie heeft er voor u gestemd?

In de gelegenheid om zelf te stemmen, dan wel gestemd?

Wie heeft er gestemd voor u?

Het belang van (zelf) stemmen

Volmachtstimmers zijn sterk bereid zelf te stemmen: 89 procent van de volmachtgevers zou zelf hebben gestemd als men in de gelegenheid was geweest.

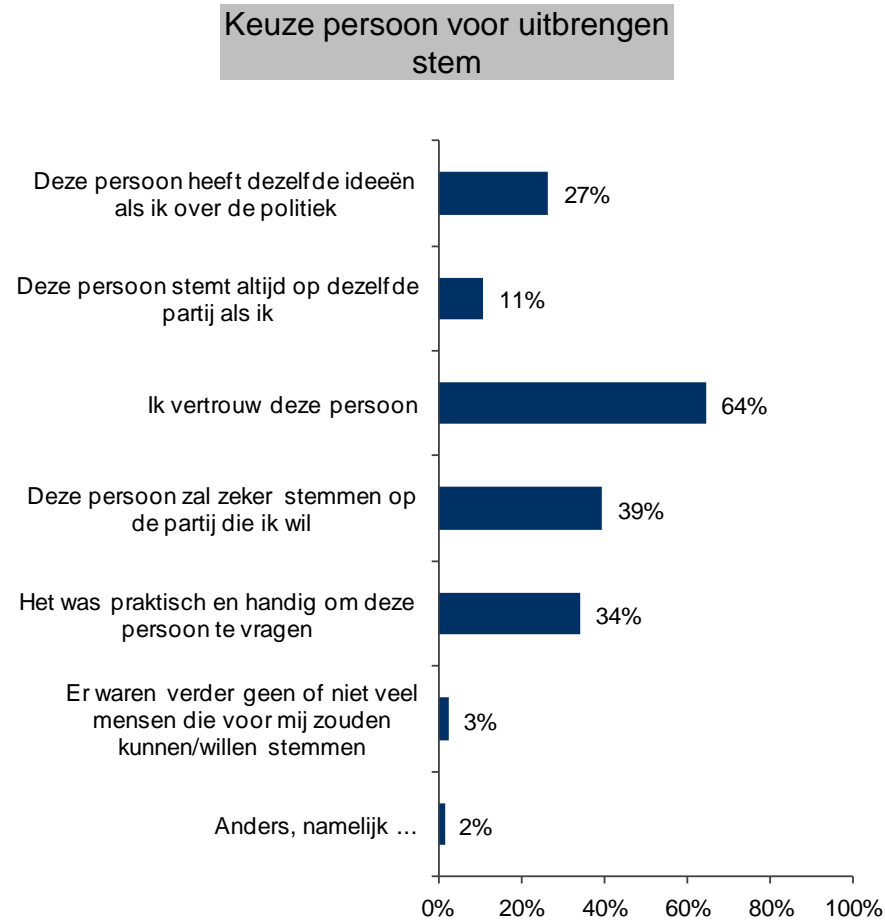
In 55 procent van de gevallen stemt de partner van de volmachtgever, in een kwart van de gevallen gaat het om een bloedverwant in de 1e lijn. Veelal wordt dus iemand in de nabije omgeving gemachtigd.

Kijkend naar verschillende doelgroepen binnen de sameleving, dan zien we het volgende:

- Jongeren (49%) machtigen relatief vaker dan gemiddeld (15%) hun ouder(s)
- Personen van 35-49 jaar (80%) beleggen het stemmen relatief vaak bij hun partner (gemiddeld 55%)
- Bij ouderen spelen zoons, dochters en andere bekenden een verhoudingsgewijs grote rol (ca. 25% tegen 12% gemiddeld)
- Allochtonen (14%) machtigen vaker dan autochtonen (2%) een ander familielid dan de ouders of kinderen

Keuze van de volmachtenemer

A5: Waarom heeft u juist deze persoon uitgekozen om voor u te stemmen?

Keuze van de volmachtneer

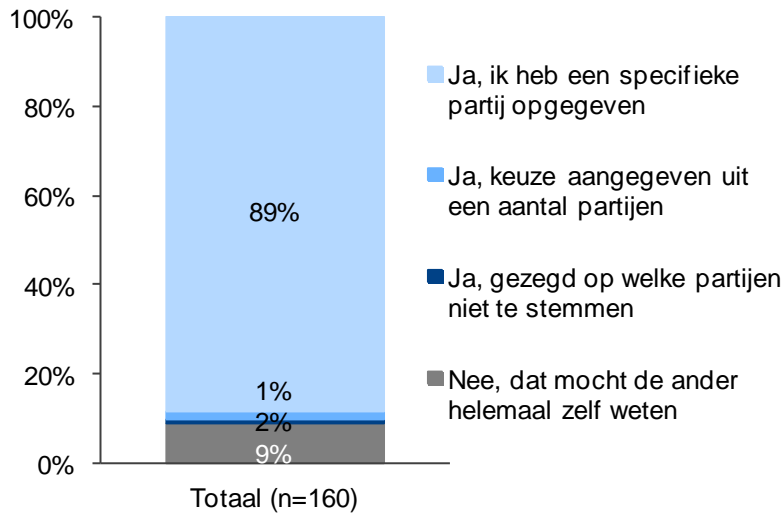
- Wie gemachtigd wordt is vooral een kwestie van vertrouwen: 64 procent van de volmachtgevers geeft dit aan. De verwachting dat de gemachtigde ook echt zal stemmen op de partij die de voorkeur van de kiezer heeft speelt voor 39 procent van de volmachtgevers een belangrijke rol.
- Vierendertig procent van de respondenten geeft aan dat praktische overwegingen een rol hebben gespeeld bij de keuze aan wie het stemmen wordt uitbesteed. Dat geldt in nog sterkere mate (52%) voor jongeren. In mindere mate worden de politieke ideeën (27%) en de partij waar de gemachtigde op stemt (11%) in overweging genomen.

Steminstructies

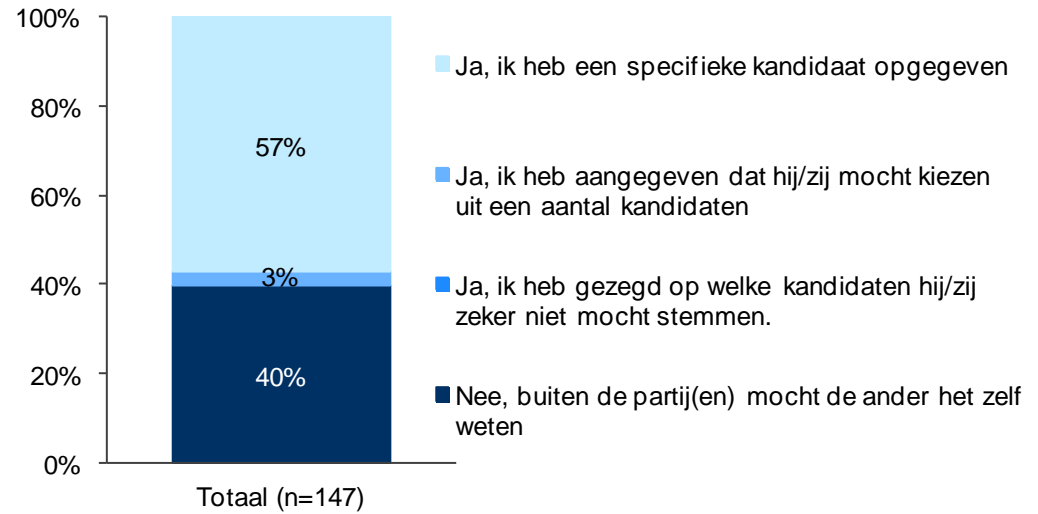
A6: Heeft u de persoon die voor u heeft gestemd gezegd **op welke partij** hij/zij namens u moest stemmen?

A7: Zo ja, heeft u daarnaast gezegd **op welke kandidaat** hij/zij moest stemmen?

Keuze partij

Keuze kandidaat

Steminstructies

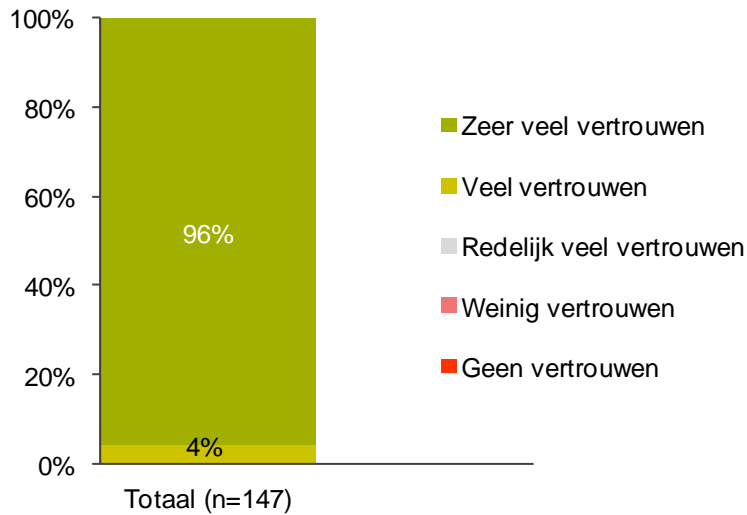
- Negenentachtig procent van de kiezers noemt een specifieke partij waarop de gemachtigde moet stemmen; 57 procent van hen noemt daarnaast ook een specifieke kandidaat.
- Veertig procent van de kiezers geeft geen instructie om op een specifieke kandidaat te stemmen.
- We kunnen concluderen dat steminstructies in de eerste plaats betrekking hebben op de partij en pas in tweede instantie op een specifieke kandidaat .

Vertrouwen en volmachtintentie volgende verkiezingen

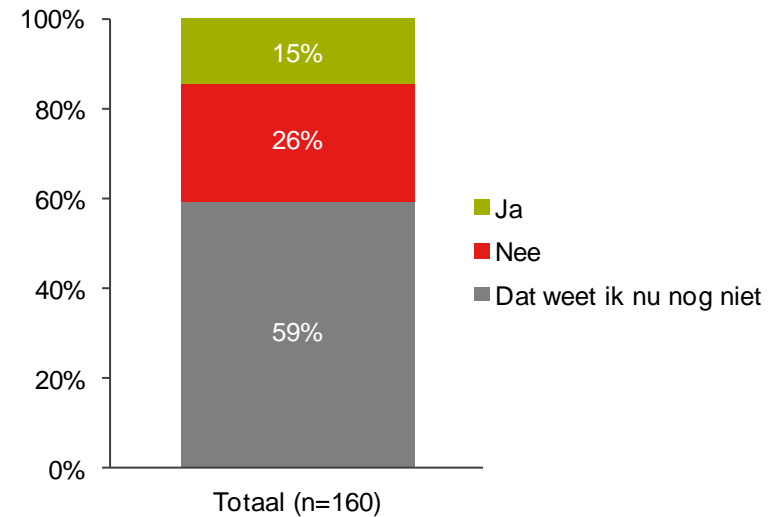
A8: In hoeverre heeft u er vertrouwen in dat degene die namens u heeft gestemd, dat heeft gedaan zoals u heeft gezegd ?

A9: Verwacht u dat u bij volgende verkiezingen uw stem weer door iemand anders laat uitbrengen?

Vertrouwen in gemachtigde

Verwachting volgende verkiezing weer machtigen

Vertrouwen en volmachtintentie volgende verkiezingen

Het feit dat men veelal een naaste machtigt, impliceert een sterke vertrouwensband. Bijna iedereen die een volmacht geeft (96%) heeft er dan ook zeer veel vertrouwen in dat de steminstructies één op één worden opgevolgd door de volmachtnemer.

Mensen die nu een volmacht hebben gegeven, zijn dit niet per definitie ook van plan bij de volgende verkiezingen. We zien daarbij een aantal verschillen tussen diverse doelgroepen:

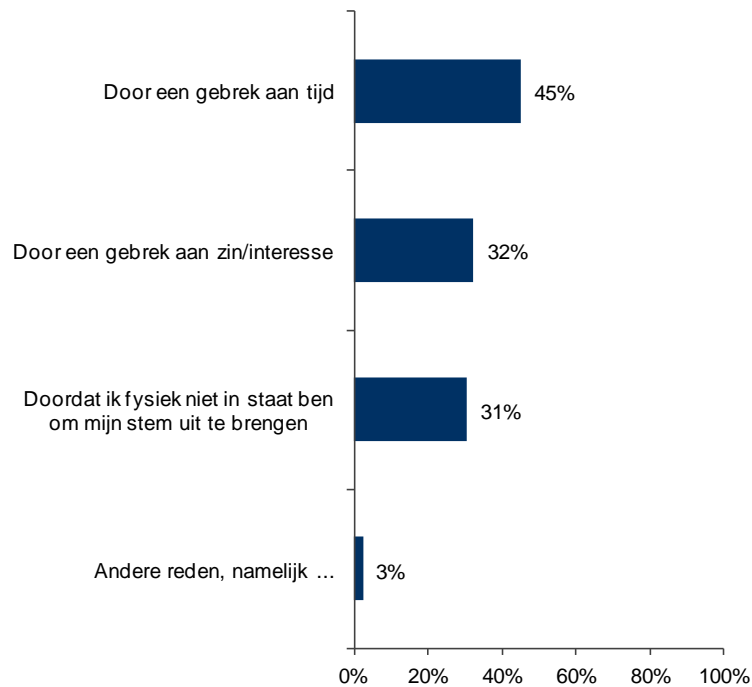
- Jongeren (19-34jr) (46%) en hoog opgeleiden (40%) geven vaker dan gemiddeld (26%) aan bij de volgende verkiezingen niet nogmaals via een volmacht te stemmen.
- Kiezers in de leeftijd 35-49jr (26%) en 75+ (31%) hebben daarentegen juist vaker dan gemiddeld (15%) de intentie ook een volgende keer iemand te machtigen om de stem uit te brengen. In het eerste geval is dat mogelijk een kwestie van taakverdeling tussen partners, in het laatste geval vormen fysieke beperkingen wellicht een verklaring.

Waarom volgende keer wel/niet zelf stemmen?

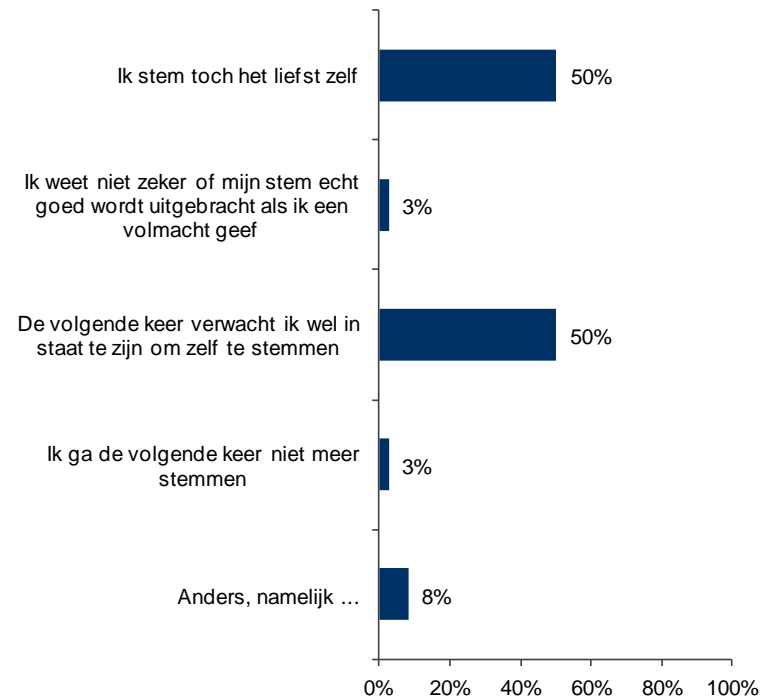
A10: Waarom denkt u dat u weer iemand anders voor u laat stemmen?

A11: Waarom denkt u de volgende keer weer zelf te gaan stemmen?

Reden iemand anders machtigen

Reden volgende stemming zelf stem uitbrengen

Waarom volgende keer wel/niet zelf?

Vijftien procent van de volmachtgevers wil ook een volgende keer hun stem door iemand anders laten uitbrengen.

- Van deze volmachtgevers noemt 31 procent het hebben van een fysieke beperking als reden om bij de volgende verkiezingen iemand te machtigen voor hen te stemmen
- Vijfenvertig procent denkt bij de volgende verkiezingen wederom geen tijd te zullen hebben
- Tweeëndertig procent voelt zich niet geroepen om dit zelf te doen door gebrek aan interesse/zin

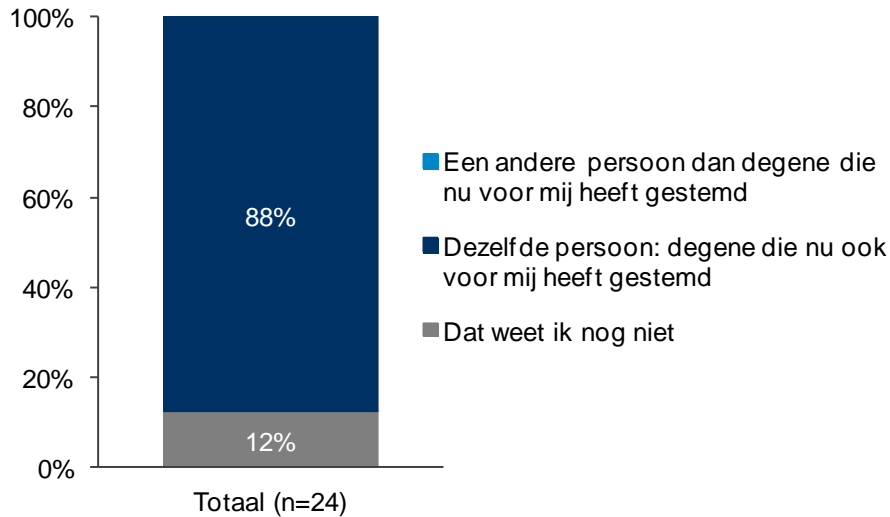
Van degenen die de volgende keer zelf de stem weer denken uit te gaan brengen, doet :

- 50 procent dit omdat ze toch het liefst zelf stemmen
- 50 procent dit omdat zij verwachten tegen die tijd weer zelf in staat te zullen zijn om te gaan stemmen

Wie wordt de volgende keer gemachtigd?

A12: Wie denkt u volgende keer te machtigen om voor u te stemmen?

Machtigen volgende stemming

Degenen die van plan zijn ook de volgende keer via een volmacht te stemmen, zullen dit in 88 procent van de gevallen weer door dezelfde persoon laten doen.

Stemintentie bij veranderende omstandigheden (I)

A14: Stel: stemmen bij volmacht zou niet langer mogelijk zijn.

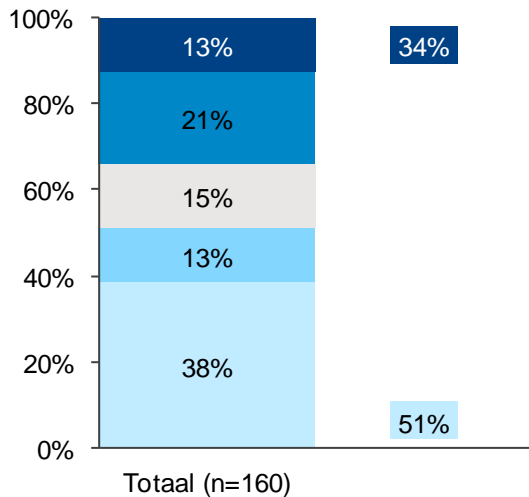
-Hoe groot zou dan de kans zijn geweest dat u bij de afgelopen verkiezingen zelf had gestemd ?

A15a: Stel: stemmen per volmacht zou alleen mogelijk zijn als u dit tevoren persoonlijk bij de gemeente regelt.

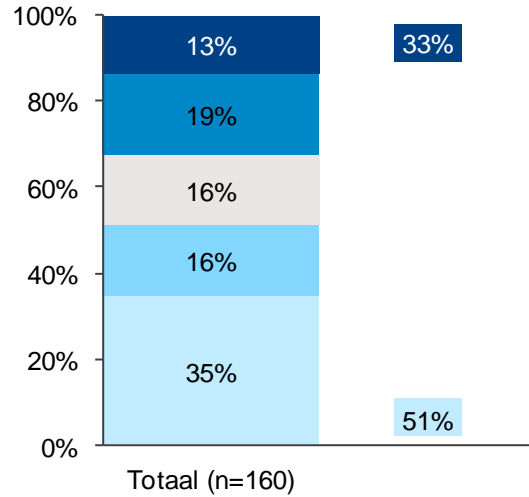
-Hoe groot zou dan de kans zijn geweest dat u bij de afgelopen verkiezingen zelf had gestemd?

A15b: -Hoe groot zou dan de kans zijn geweest dat u bij de afgelopen verkiezingen toch iemand anders voor u had laten stemmen?

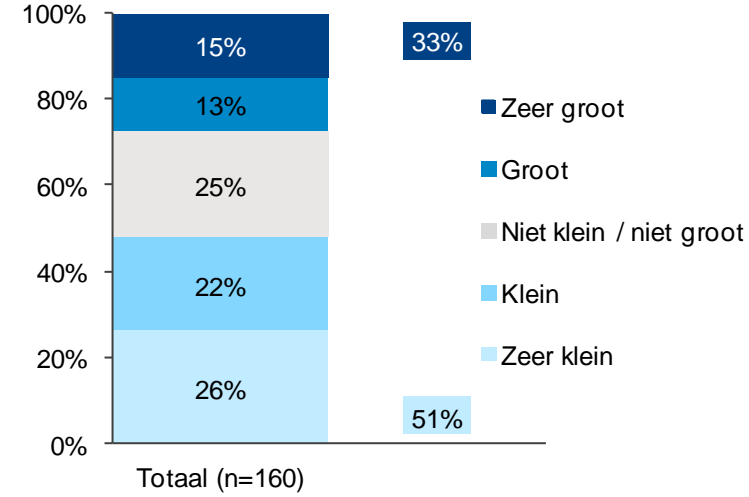
Kans dat u zelf had gestemd indien stemmen bij volmacht niet mogelijk is

Kans dat u zelf had gestemd indien stemmen bij volmacht alleen mogelijk is bij persoonlijk regelen via gemeente

Kans dat u iemand had gemachtigd indien stemmen bij volmacht alleen mogelijk is bij persoonlijk regelen via gemeente

- Zeer groot
- Groot
- Niet klein / niet groot
- Klein
- Zeer klein

Stemintentie bij veranderende omstandigheden (II)

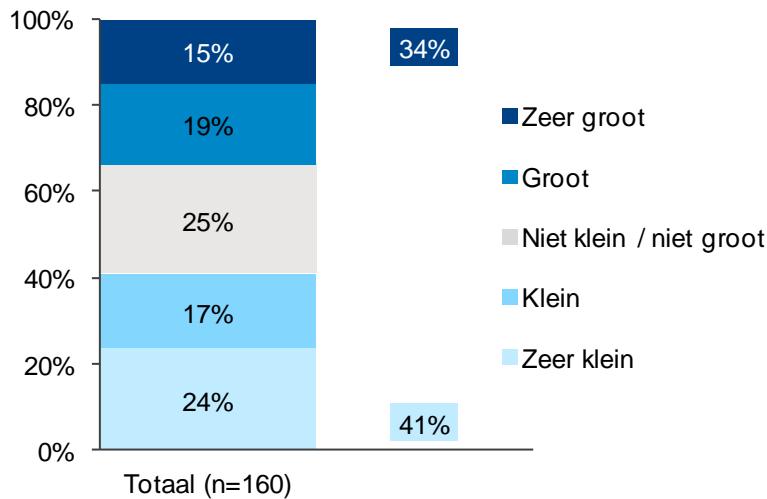
A16: Stel: u zou één of enkele dagen voor de verkiezingen al uw stem uit kunnen brengen, maar zou dat persoonlijk in een stemlokaal in bijvoorbeeld het gemeentehuis moeten doen.

-Hoe groot zou dan de kans zijn dat u zelf had gestemd (een of enkele dagen eerder) in plaats van - zoals u nu heeft gedaan - een ander voor u te laten stemmen?

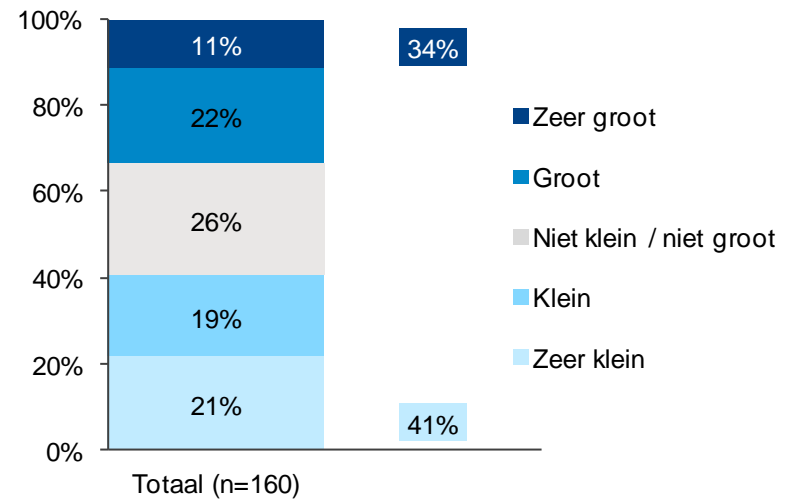
A17: Stel: er is een mogelijkheid om een verzoek te richten aan uw gemeente, waardoor u uw stem per brief zou kunnen uitbrengen.

-Hoe groot zou dan de kans zijn dat u per brief zou hebben gestemd - in plaats van zoals u nu heeft gedaan - een ander voor u te laten stemmen?

Kans dat u zelf had gestemd indien stemmen al een aantal dagen van te voren mogelijk was

Kans dat u per brief had gestemd

Stemintentie bij veranderende omstandigheden (1)

Aan de kiezers die per volmacht hebben gestemd is een viertal hypothetische veranderingen aan het huidige systeem van volmachtstemmen voorgelegd:

1. Stemmen per volmacht is in het geheel niet meer mogelijk
  2. Stemmen per volmacht is alleen mogelijk als men dat vooraf zelf via de gemeente regelt
  3. Er wordt een mogelijkheid geboden om een aantal dagen vóór de verkiezingen zélf te stemmen in – bijvoorbeeld – het gemeentehuis
  4. Er kan via een brief worden gestemd, na het indienen van een verzoek hiertoe aan de gemeente
-
- (1.) Wanneer er niet bij volmacht had kunnen worden gestemd, geeft 34 procent van de volmachtstemmers aan dat de kans dat ze in dat geval toch hun stem persoonlijk hadden uitgebracht dan groot tot zeer groot was geweest. Voor 51 procent van de volmachtstemmers zou de kans dan juist klein tot zeer klein zijn.
  - Van de onderscheiden doelgroepen zou vooral voor ouderen, met name voor 75-plussers, de kans (zeer) klein zijn (88%).
  - (2.) Als stemmen per volmacht alleen mogelijk zou zijn als dit vooraf bij de gemeente zou moeten worden geregeld, dan zien we een vergelijkbaar beeld: ook dan geeft 34 procent van de volmachtstemmers aan dat ze dit gedaan zouden hebben, 51 procent acht in retrospect de kans klein dat men zelf was gaan stemmen of iemand zou hebben gemachtigd dat te doen (eveneens 51%)
  - (3.) De kans dat men zelf had gestemd als men dat reeds vóór de verkiezingen had kunnen doen, wordt door 34 procent van de huidige volmachtstemmers (zeer) groot en door 41 procent (zeer) klein geacht.
  - (4.) Eenzelfde beeld zien we bij de mogelijkheid van stemmen per brief; 34 procent acht de kans (zeer) groot, 41 procent (zeer) klein.

Stemintentie bij veranderende omstandigheden (2)

Uit het voorgaande blijkt dat een groot deel van de respondenten bij elk van de genoemde scenario's waarschijnlijk niet was gaan stemmen, noch iemand had gemachtigd om te stemmen. Ook zien we dat bij elk van de geschetste scenario's ongeveer een derde van de volmachtstemmers waarschijnlijk wel zou hebben gestemd. De geschetste veranderingen staan echter niet op zichzelf: het is denkbaar dat een aantal van de veranderingen tegelijk plaatsvindt. De vraag die dan rijst is in hoeverre het aandeel dat wel gaat stemmen wordt vergroot door een combinatie van de genoemde scenario's. We tonen hieronder de effecten: eerst (nog maals) afzonderlijk en vervolgens in combinatie:

1. Stemmen per volmacht is niet meer mogelijk: 34% gaat zelf stemmen
  2. Stemmen per volmacht alleen via de gemeente: 33% gaat stemmen
  3. Stemmen voorafgaand aan de verkiezingen in het gemeentehuis: 33% gaat zelf stemmen
  4. Stemmen via een brief: 34% gaat stemmen
- 2+3: 50% gaat stemmen
  - 3+4: 50% gaat stemmen
  - 2+4: 57% gaat stemmen
  - 2+3+4: 63% gaat stemmen

We kunnen concluderen dat het afschaffen van het huidige volmachtensysteem voor 37 procent van de volmachtgevers zou inhouden dan men niet meer zal stemmen. We zien daarbij door de geringe aantallen respondenten geen statistisch significante verschillen tussende diverse doelgroepen. Aan de andere kant zien we dat de bereidheid om zelf te gaan stemmen onder de volmachtgevers groot is: maar liefst 63% van hen zou bij een combinatie van de drie genoemde alternatieven toch een stem uitbrengen.

Conclusies: volmacht *geven*

- Veruit de belangrijkste reden voor het geven van een volmacht is tijdelijke onbeschikbaarheid op de verkiezingsdag door vakantie, drukte en/of ziekte. Fysieke problemen om zelf de stem uit te brengen spelen over het algemeen minder vaak een rol, maar juist wel voor de groep (hoog)bejaarden (75+).
- Negenentachtig procent van de volmachtgevers had eigenlijk het liefst zelf gestemd. Als volmachtgever worden vooral partners en directe familieleden gekozen (82%), personen met wie een sterke vertrouwensband bestaat. Vertrouwen, in combinatie met praktische overwegingen (volmachtgever woont dichtbij, zou toch al naar het stembureau gaan), is van doorslaggevend belang voor de keuze.
- Eveneens 89 procent van de volmachtgevers geeft – qua partij - een steminstructie aan de volmachtgever, waarvan 5 personen ook een specifieke kandidaat noemen. NB: zodra een steminstructie wordt gegeven, is deze vooral vaak specifiek qua partijkeuze. Alle volmachtgevers blijken qua opvolging van de steminstructie (zeer) veel vertrouwen te hebben in de volmachtenemer die zij hebben gekozen.
- Slechts 15% weet nu al dat zij de volgende keer ook via volmacht gaan stemmen, doordat zij ook dan geen tijd hebben of vanwege een fysieke beperking sowieso niet zelf zullen kunnen stemmen. In de 88 procent van de gevallen denken zij dan dezelfde volmachtgever te kiezen.
- Zesentwintig procent wil de volgende keer niet via volmacht stemmen, 59 procent weet het nog niet. Redenen om dat niet te willen zijn vooral omdat men het liefst zelf stemt en/of verwacht dan wel in staat te zijn zelf te stemmen.
- Zevenendertig procent van de ondervraagde volmachtgevers geeft aan niet meer deel te nemen aan de verkiezingen in het geval de mogelijkheden voor volmachtverlening zouden worden beperkt, ook indien alternatieven zoals eerder stemmen of briefstemmen worden aangeboden.
- Als stemmen bij volmacht niet mogelijk zou zijn geweest, verwacht 34 procent dat men dan toch zelf was gaan stemmen (kans 'groot' tot 'zeer groot'). Bij een combinatie van andere maatregelen verwacht 63% van de volmachtgevers alsnog zelf te zijn gaan stemmen (1. volmacht alleen nog mogelijk bij vooraf regelen via gemeente, 2. mogelijkheid om zelf vooraf te stemmen, 3. mogelijkheid tot stemmen per brief).

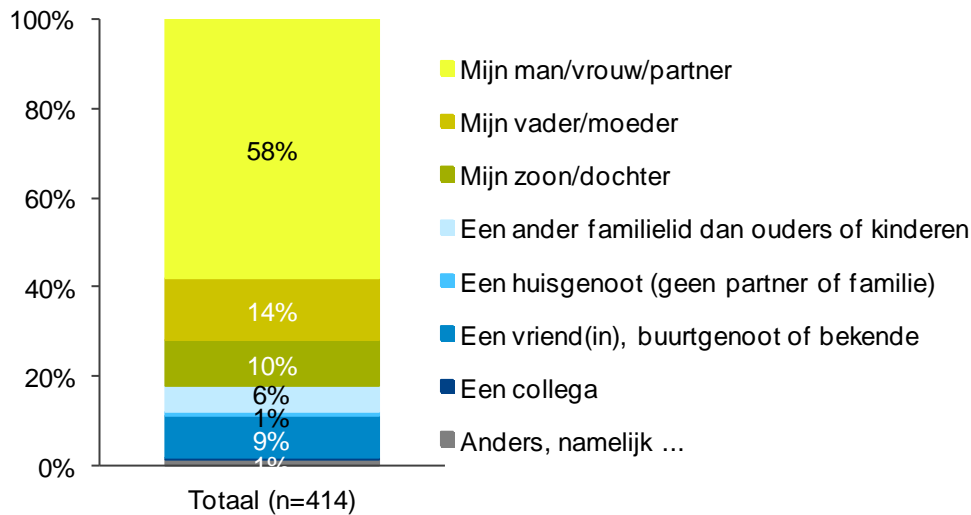
ENQUÊTE: VOLMACHTNEMERS

Voor wie stemmen volmachtnemers en waarom?

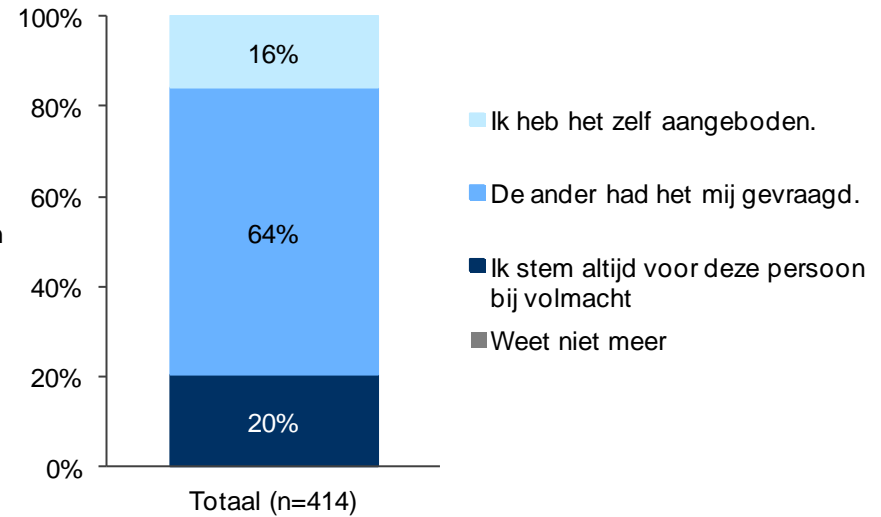
B1: Voor wie heeft u bij volmacht gestemd?

B2: Hoe is het gekomen dat u voor deze persoon bij volmacht zijn/haar stem heeft uitgebracht?

Voor wie heeft u bij volmacht gestemd?

Waarom heeft u voor iemand anders gestemd?

Voor wie stemmen volmachtnemers en waarom?

- Volmachtnemers stemmen in 82 procent van de gevallen namens een naaste (partner, ouder, kind). Dat komt vrijwel naadloos overeen met het beeld dat we zo-even zagen bij de volmachtgevers.
- In ongeveer 15 procent van de gevallen worden twee volmachtstemmen door één persoon uitgebracht.
- Daarbij komen de combinaties 'beide ouders' en/of 'meerdere vrienden/bekenden' het meeste voor.
- Meestal (64%) is men door de volmachtgever gevraagd en biedt men niet zelf aan om namens een ander te stemmen.
- Er is vaak sprake van gewoontegedrag bij het stemmen per volmacht: men stemt gewoonlijk altijd namens de persoon voor wie men dat dit keer ook heeft gedaan (dit geldt voor 20 procent van de volmachtnemers). Eerder zagen we dit beeld ook al vanuit het perspectief van de volmachtgever: daar zagen we dat 88 procent van degenen die de volgende keer wederom van plan is per volmacht te stemmen, denkt dat weer door dezelfde persoon te laten doen.

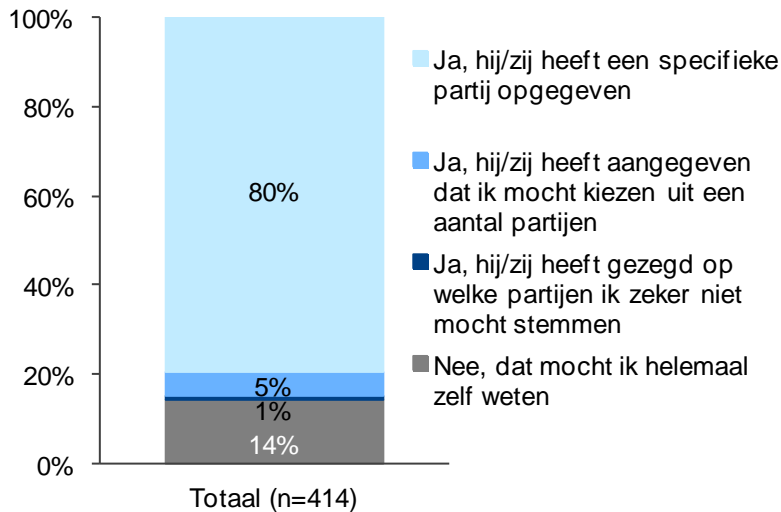
Steminstructies en opvolging daarvan

B3: Heeft de persoon waarvoor u heeft gestemd, gezegd waarop u namens hem/haar op moest stemmen?

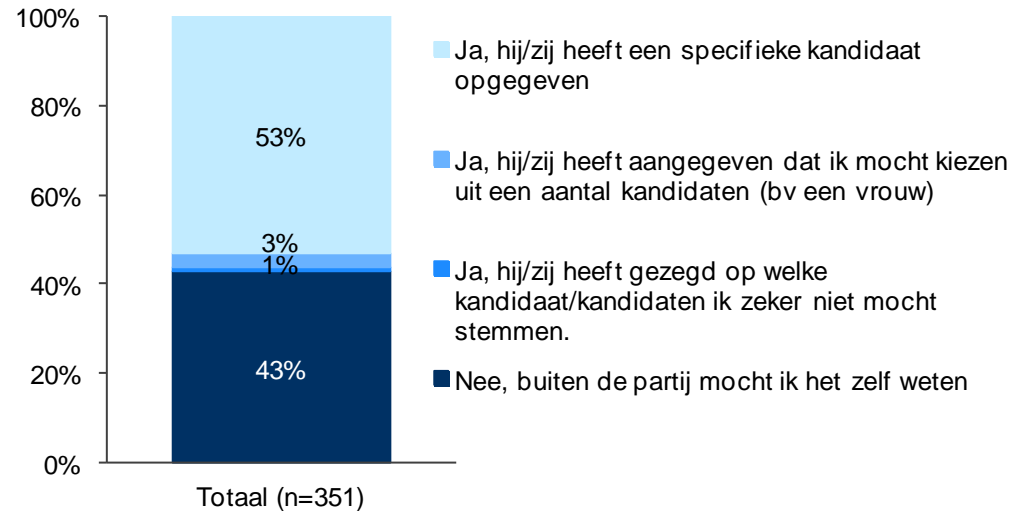
B4: Heeft de persoon waarvoor u heeft gestemd, daarnaast gezegd op welke kandidaat u moest stemmen?

B5: In hoeverre heeft u ook uitgevoerd wat degene die u de volmacht gaf heeft aangegeven?

Partijvoorkeur aangegeven door persoon voor wie men moest stemmen?

Kandidaatvoorkeur aangegeven door persoon voor wie men moest stemmen?

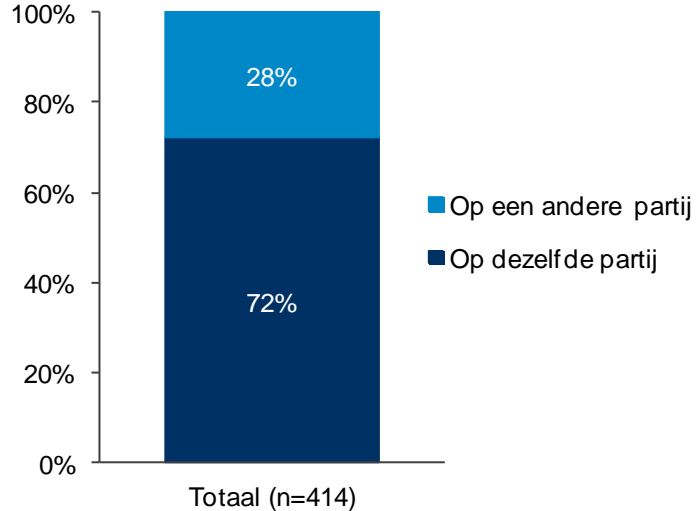
Steminstructies en opvolging daarvan

- In 80 procent van de gevallen geeft de volmachtgever aan op welke partij de volmachtenemer moet stemmen.
- Ongeveer de helft (53%) noemt daarbij ook een specifieke kandidaat.
- Volmachtgevers met een lage opleiding en allochtone kiezers geven relatief vaker 'carte blanche' aan de volmachtenemer.
- Vrijwel alle volmachtenemers (99%) zeggen de volmachtstem uit te brengen op de partij en eventuele kandidaat 'volgens instructie'.

Volmachtstem versus eigen stem

B6: U heeft namens iemand anders gestemd. Heeft u met de volmachtstem op dezelfde partij of op een andere partij gestemd als met uw eigen stem?

Verskil partij in volmachtstem en eigen stem

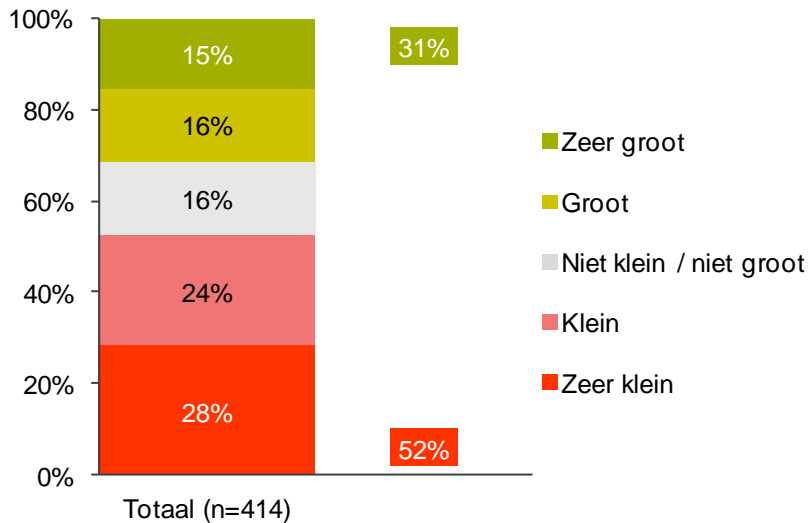

- In 72 procent van de gevallen stemt de volmachtgever op dezelfde partij als de volmachtnemer.
- Bij allochtone kiezers komen de partij waar de volmachtgever op stemt en die waar de volmachtnemer op stemt nog vaker overeen (in 81 procent van de gevallen).

Regelen volmachtstem via de gemeente

B7: Stel: een stem uitbrengen voor iemand anders zou alleen mogelijk zijn als u dit persoonlijk bij de gemeente had moeten regelen.
 -Hoe groot zou dan de kans zijn geweest dat u bij de afgelopen verkiezingen voor iemand anders had gestemd?

Kans dat u voor iemand anders had gestemd indien dit persoonlijk via gemeente geregeld moest worden

- Als de volmacht persoonlijk via de gemeente geregeld zou moeten worden, zou 52 procent van de volmachtnemers waarschijnlijk afhaken.

Conclusies: volmacht *nemen*

- Indien het volmachtstemmen alleen nog mogelijk was geweest als men het persoonlijk bij de gemeente moet regelen, dan dreigen veel volmachtnemers af te haken: de helft acht de kans dan klein tot zeer klein dat ze voor iemand anders hadden gestemd. Dit is in lijn met wat we zagen bij de volmachtgevers: ook van hen gaf circa de helft aan af te haken als het volmachtstemmen via de gemeente geregeld zou moeten worden.
- Logischerwijs blijkt ook bij volmachtnemers dat de relatie met de volmachtgever vaak 'close' is: meestal gaat het om partner(s) en familie in de 1e lijn.
- Veelal is de volmachtnemer (persoonlijk) gevraagd door de volmachtgever (63%), of is er sprake van een vaste gewoonte voor het uitbrengen van de volmachtstem (22%).
- Qua steminstructies komt eenzelfde beeld naar voren als reeds vastgesteld bij de volmachtgevers: een overgrote meerderheid ontvangt specifieke instructies qua partij, waarvan circa de helft ook nog een specifieke kandidaat. Bijna alle volmachtgevers (99%) volgen de ontvangen instructies op: slechts een enkeling zegt dit niet exact te doen.
- In 72 procent van de gevallen is de voorkeurstem uitgebracht op dezelfde partij als waar de volmachtnemer zelf op heeft gestemd. Bij allochtone volmachtnemers is dat nog wat vaker het geval.

REGISTRATIE VOLMACHTEN VERKIEZINGEN TK 2012

Registratiecijfers gemeenten

Zoals ook in de inleiding is aangegeven, is het niet goed mogelijk om op basis van de steekproefgegevens een inschatting te geven van het totale aantal in Nederland gegeven volmachten. Een groot aantal gemeenten heeft hierover echter gegevens beschikbaar; hieronder zijn enkele kerngegevens van deze gemeenten weergegeven:

- Van 370 van de 415 gemeenten is informatie beschikbaar over het aantal uitgebrachte volmachtstemmen.
- In totaal wonen in deze gemeenten 11.261.954 stemgerechtigden (88,7% het Nederlandse totaal) .
- Van alle in deze gemeenten gegeven stemmen (de opkomst) is 10,5% een volmacht
- Van alle kiesgerechtigden in deze gemeenten (gestemd of niet) geeft 8,0% een volmacht

In dit deel van het rapport bekijken we eerst de percentages volmachten per gemeente. Dat doen we zowel voor de volmachten als percentage van het totaal aantal kiesgerechtigden, als voor de volmachten als percentage van de opkomst. Dat laatste is vooral van belang voor gemeenten met een lage opkomst, zoals Saba, Bonaire en Sint Eustatius.

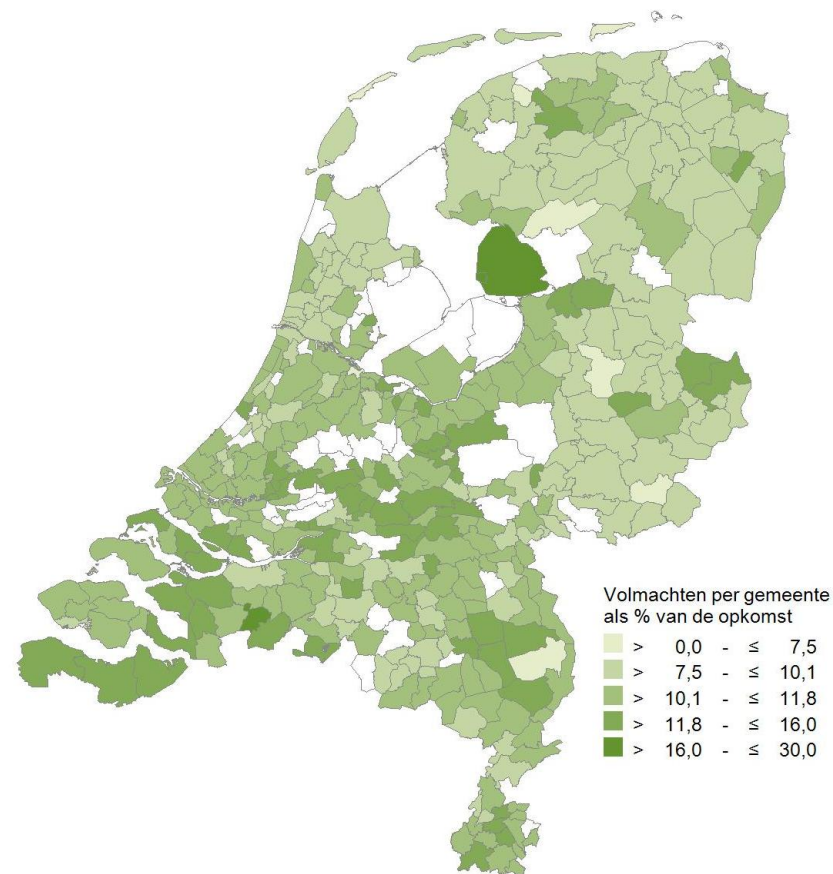
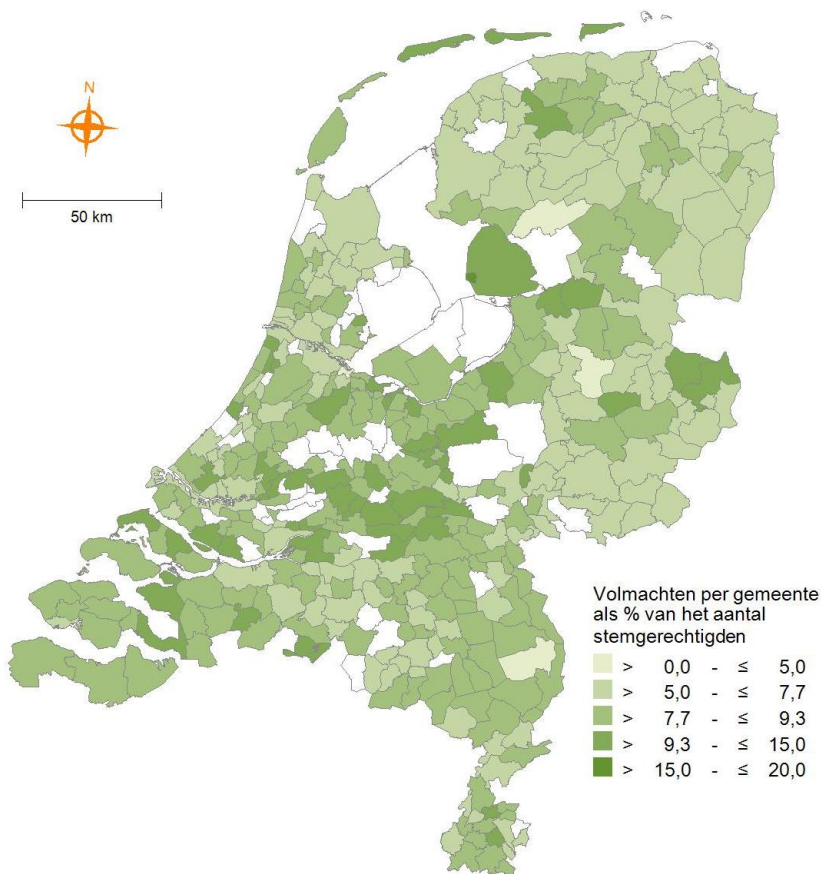
Vervolgens worden de gegevens nader geanalyseerd en gaan we na of we de gevonden verschillen kunnen verklaren. Dat doen we op basis van de volmachten als percentage van het aantal *kiesgerechtigden* in elke gemeente (en niet van de *opkomst*). De opkomstcijfers kunnen op gemeentelijk schaalniveau namelijk hoger uitkomen dan het aantal in de gemeente geregistreerde stemgerechtigden. De opkomst wordt namelijk gedefinieerd als het aantal mensen dat in de betreffende gemeente heeft gestemd. Mensen die op vakantie zijn en een stempas hebben aangevraagd om in een andere gemeente te stemmen, kunnen het cijfer dan ook vertekenen. De Waddeneilanden vormen een goed voorbeeld hiervan: op sommige eilanden is het aantal uitgebrachte stemmen groter dan het aantal stemgerechtigden. Omdat volmachten alleen in de eigen woongemeente geëffectueerd kunnen worden, zou het percentage volmachten op de Waddeneilanden in dit voorbeeld worden onderschat *).

*) Overigens hebben we de analyses - ter controle – óók uitgevoerd op basis van de volmachten als percentage van de opkomst. De uitkomsten daarvan komen overeen met die van de analyses op basis van de volmachten als percentage van de kiesgerechtigden, met dit verschil dat de gevonden verbanden op basis van de opkomst zwakker zijn.

Volmachten*)

(als percentage van het totale aantal stemgerechtigden (L) en als percentage van de opkomst (R))

Van blanco gemeenten zijn geen gegevens beschikbaar

*) Bonaire, Saba en St. Eustatius zijn niet weergegeven in de kaart, maar zijn wel meegenomen in de analyse, zie volgende pagina

Percentage volmachten per gemeente (1)

Op de kaart is te zien dat er weliswaar verschillen in het percentage gegeven volmachten bestaan tussen gemeenten, maar dat de meeste gemeente rond het gemiddelde zitten. Hieronder geven we de gemeentelijke top 10 hoogste en laagste percentages gegeven volmachten:

Top 10 (hoogste % volmachten)

1. Urk (17,6%)
2. Noordoostpolder (13,4%)
3. Nederbetuwe (12,2%)
4. Renswoude (12,0%)
5. Tytsjerksteradiel (11,7%)
6. Rozendaal (11,3%)
7. Hardinxveld-Giessendam (11,2%)
8. Ouderkerk (11,1%)
9. Laren (10,9%)
10. Rucphen (10,9%)

Top 10 (laagste % volmachten)

1. Horst a/d Maas (0,8%)
2. Bonaire (1,6%)
3. Saba (2,6%)
4. St. Eustatius (2,8%)
5. Raalte (3,8)
6. Diemen (3,8%)
7. Weststellingwerf (4,0%)
8. Oost Gelre (5,3%)
9. Almelo (5,4%)
10. Geertruidenberg (5,6%)

Als % van het aantal kiesgerechtigden

Top 10 (hoogste % volmachten)

1. Urk (21,3%)
2. St. Eustatius (18,7%)
3. Noordoostpolder (17,2%)
4. Rucphen (16,8%)
5. Tytsjerksteradiel (15,2%)
6. Neder-Betuwe (15,2%)
7. Reswoude (14,1%)
8. Baarle-Nassau (13,9%)
9. Tholen (13,9%)
10. Hardinxveld-Giessendam (13,7%)

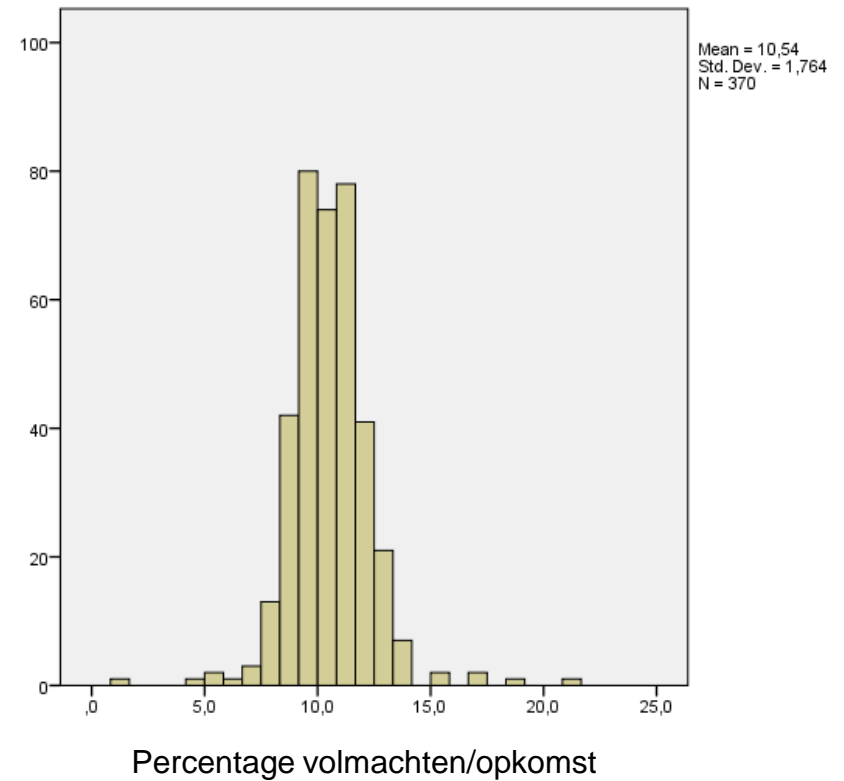
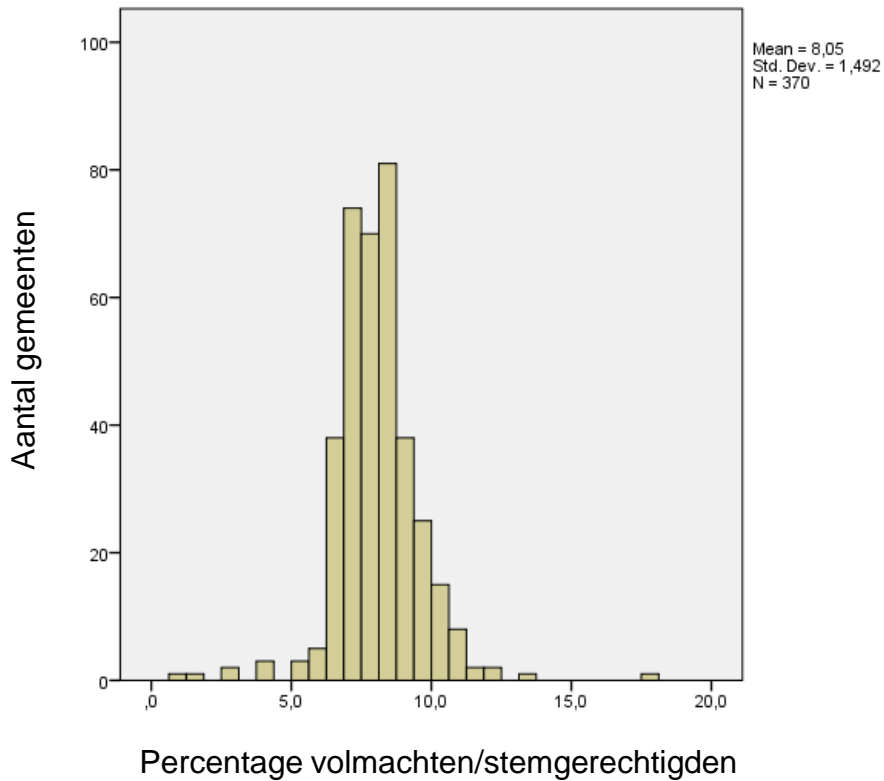
Top 10 (laagste % volmachten)

1. Horst a/d Maas (1,1%)
2. Raalte (4,9%)
3. Diemen (5,3%)
4. Weststellingwerf (5,3%)
5. Vlieland (6,6)
6. Schiermonnikoog (6,8%)
7. Oost Gelre (7,0%)
8. Leeuwarderadeel (7,2%)
9. Bonaire (7,6%)
10. Bedum (7,7%)

Als % van de opkomst

Percentage volmachten per gemeente (2)

Er zijn aanzienlijke verschillen in het percentage gegeven volmachten zichtbaar. Het gaat daarbij echter om slechts een handvol gemeenten, de meerderheid van de gemeenten bevindt zich rond het gemiddelde van acht procent volmachten op het totaal aantal stemgerechtigden/ 10,5 procent van de opkomst, zoals ook te zien is in onderstaande figuren.

Nadere analyse registratiecijfers (1)

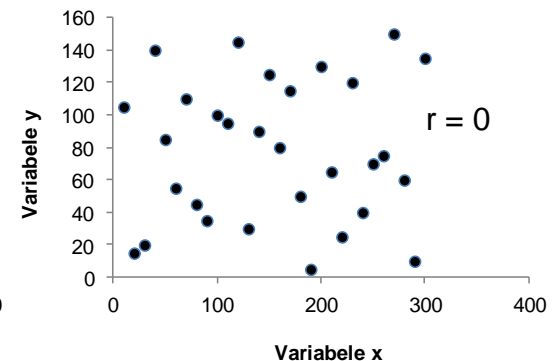
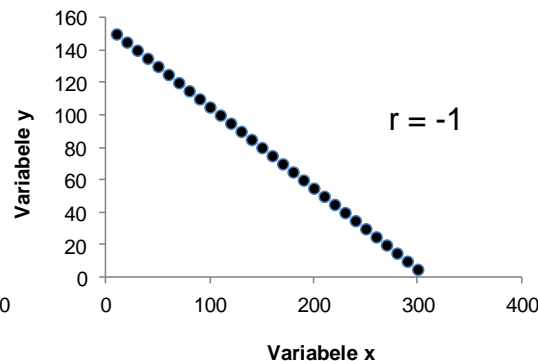
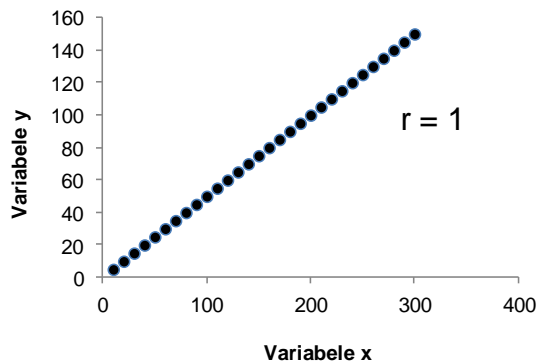
We hebben getracht de verschillen tussen de gemeenten in de gegeven volmachten te verklaren. We beperken ons daarbij om reeds eerder genoemde redenen tot de volmachten *als percentage van het aantal stemgerechtigden*. Ten behoeve van de analyse zijn alle relevante ons bekende achtergrondgegevens uit de MOA Gouden Standaard/ CBS Statline aan de gemeentelijke database gekoppeld. De volgende variabelen zijn in de analyse betrokken:

- Stedelijkheidsgraad van de gemeente (zeer sterk stedelijk, sterk stedelijk, matig stedelijk, weinig stedelijk en niet stedelijk)
- De percentages inwoners in diverse leeftijdsgroepen (18-20 jaar, 20-24 jaar, 25-34 jaar, 35-49 jaar, 50-64 jaar, 65-74 jaar en 75 jaar en ouder)
- Het percentage allochtonen in de gemeente (westers, niet-westers en totaal)
- Het percentage eenpersoonshuishoudens in de gemeente
- Werkzaamheid van de bevolking (ondernemer, in loondienst, in overheidsdienst, arbeidsongeschikt, werkloos, gepensioneerd, studierend en overig)
- Het percentage inwoners in diverse inkomensgroepen in de gemeente (<15.400 Euro, 15.400-26.200 Euro, 26.200-38.800 Euro, 38.800-51.300 Euro, 51.300-77.500 Euro en >77.500 Euro)

Wij willen benadrukken dat het gaat om een analyse op gemeenteniveau, waarbij geaggregeerde gegevens aan elkaar gekoppeld zijn. Alhoewel we daarmee prima in staat zijn correlaties in beeld te brengen, kunnen we niet met zekerheid zeggen dat bij elke gevonden correlatie/samenhang ook echt sprake is van een oorzakelijk verband. Analyse op geaggregeerd niveau houdt altijd het risico in op een zogenoemde “ecologische fout”. Een voorbeeld: stel dat we in een fictief land “x” een hoge correlatie vinden tussen het gemeentelijke percentage bankemployés en het aantal fietsdiefstallen (hoe meer bankemployés, hoe meer fietsdiefstal). Wil dat automatisch zeggen dat degenen die bij een bank werken in “x” vaker fietsdieven zijn? Nee: een waarschijnlijker verklaring is de stedelijkheidsgraad van de gemeente: in grote gemeenten werken naar verhouding meer mensen bij een bank en worden naar verhouding meer fietsen gestolen. Door *wie* die fietsen worden gestolen kan echter niet uit de gevonden correlatie worden afgeleid.

Nadere analyse registratiecijfers (2)

De correlaties tussen het percentage volmachten (met het aantal stemgerechtigden als basis) en de op de vorige pagina genoemde variabelen worden uitgedrukt in een zogenoemde correlatiecoëfficiënt. Die loopt altijd tussen de theoretische minima en maxima -1 en 1. Een correlatiecoëfficiënt (r) van -1 geeft een perfect negatief verband aan (als de waarden van de ene variabele dalen, doen die van de andere dat in alle gevallen ook), een correlatie van 1 wijst op een perfect positief verband. Is de coëfficiënt nul, dan is er in het geheel geen verband (zie de onderstaande figuren)

De tabel op de volgende pagina toont de correlatiecoëfficiënten tussen het percentage volmachten per gemeente en de variabelen die daar mogelijk mee samenhangen (stedelijkheidsgraad, huishoudensgrootte etc.). Omwille van de leesbaarheid hebben we de coëfficiënten een kleur gegeven: (sterke) negatieve verbanden rood, (sterke) positieve groen en zwakke verbanden geel. Hoe intensiever de kleur, hoe sterker het verband.

Nadere analyse registratiecijfers (3)

Correlaties tussen volmachten als percentage van het aantal stemgerechtigden en stedelijkheid, leeftijd, huishoudensinkomen, huishoudensgrootte, werkzaamheid en etniciteit.

	Percentage volmachten/stem gerechtigden
<i>Stedelijkheidsgraad</i>	-,191
<i>Leeftijd</i>	
% 18-19 jarigen	,179
% 20-24 jarigen	-,020
% 25-34 jarigen	-,069
% 35-49 jarigen	,104
% 50-64 jarigen	-,040
% 65-74 jarigen	,017
% 75 jaar en ouder	-,004
<i>Gemiddeld huishoudensinkomen</i>	
<15.400 Euro	-,258
15.400-26.200 Euro	-,344
26.200-38.800 Euro	-,284
38.800-51.300 Euro	,019
51.300-77.500 Euro	,207
>77.500 Euro	,345

	Percentage volmachten/stem gerechtigden
<i>Percentage eenpersoonshuishoudens</i>	-,305
<i>Werkzaamheid</i>	
% ondernemers	,362
% in loondienst (excl. overheid)	-,013
% in overheidsdienst	-,245
% arbeidsongeschikt	-,366
% w erkloos/bijstand	-,416
% gepensioneerd	-,016
% studerend	-,274
% overig	,490
<i>Etniciteit</i>	
Totale % allochtonen	-,208
% w esterse allochtonen	-,127
% niet-w esterse allochtonen	-,208

Conclusies nadere analyse registratiecijfers (1/2)

- 370 van de 415 gemeenten hebben informatie geleverd over het aantal uitgebrachte volmachtstemmen binnen hun gemeente. In totaal gaat deze analyse daarmee over 88,7% van de kiesgerechtigden.
- 10,5% van de uitgebrachte stemmen in deze gemeenten betreft een volmacht. Gemiddeld 8,0% van alle kiesgerechtigden (stemmers en niet-stemmers) heeft via een volmacht haar stem uitgebracht.
- De variatie beschouwend blijkt dat er enkele uitschieters zijn, maar dat de meeste gemeenten rond het gemiddelde zitten qua aandeel volmachtstemmen.

Uit de berekende correlaties kunnen we onderstaande conclusies trekken. We benadrukken daarbij nogmaals dat het gaat om *samenhang* en niet persé om *oorzakelijke verbanden*. Voor dat laatste zouden de gegevens op persoonsniveau beschikbaar moeten zijn en op persoonsniveau moeten worden geanalyseerd. De correlaties zijn gebaseerd op gegevens die op geaggregeerd niveau (de gemeente) aan elkaar zijn gekoppeld. We kunnen uiteraard wel op basis van de gegevens op gemeenteniveau de grote lijn in beeld brengen en enkele conclusies trekken op basis van plausibiliteit:

- Stedelijkheidsgraad correleert negatief met het geven van volmachten: hoe stedelijker de gemeente, hoe minder vaak er volmachten worden gegeven. Mogelijk gaat het niet zozeer om een stedelijkheidseffect *an sich*, maar spelen andere zaken een rol die met stedelijkheid samenhangen, zoals het percentage eenpersoonshuishoudens, het percentage allochtonen in de gemeente of de afstand tot de stemlokalen.
- Het percentage 18-20 jarigen en het percentage 35-49 jarigen hangt positief samen met het geven van volmachten.
- Hoe hoger het percentage inwoners met een hoog inkomen, hoe meer volmachten er worden gegeven. Mogelijk komt dit doordat mensen met een wat hoger inkomen vaker tweeverdieners zijn en/of een drukke baan hebben en minder tijd hebben om zelf te stemmen.

Conclusies nadere analyse registratiecijfers (2/2)

- In gemeenten met een hoog percentage eenpersoonshuishoudens, is het percentage volmachten lager. Mogelijk komt dit doordat eenpersoonshuishoudens meer moeite moeten doen om iemand te machtigen, omdat geschikte personen (zoals eerder bleek, gaat het dan met name om de directe familie of partner) in het eigen huishouden niet beschikbaar zijn.
- In gemeenten met veel ondernemers worden naar verhouding meer volmachten gegeven. Het omgekeerde (minder volmachten) geldt voor gemeenten met relatief veel overheidspersoneel, studerende, arbeidsongeschikten en werklozen. Ook hier is, net als bij inkomen, mogelijk sprake een effect van beschikbare tijd: mensen die overdag flexibeler met hun tijd kunnen omgaan, zijn wellicht eerder geneigd zelf te stemmen.
- In gemeenten met een relatief groot bevolkingsaandeel allochtonen worden naar verhouding minder volmachten uitgebracht. We zien dit effect zowel voor niet -westerse als – in wat minder sterke mate – voor westerse allochtonen. Zoals we eerder constateerden, is dit een effect dat met stedelijkheid samenhangt: ook in stedelijke gemeenten wordt minder vaak per volmacht gestemd, en in stedelijke gemeenten wonen relatief veel allochtonen.

